

ОСОБЛИВОСТІ МАСОВОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОЛОДІ НА ФОНІ КОНФЛІКТУ 2014 РОКУ

Розглядається крос-культурна специфіка масової геополітичної свідомості вітчизняної та російської молоді після початку у 2014 р. гострого міждержавного конфлікту. Наведено дані емпіричного дослідження, які відображають специфіку масових геополітичних образів та прогнозів щодо України, Росії, а також ряду інших країн світу. Показано, що масова геополітична свідомість молоді обох країн має не лише відмінні риси (які стосуються, переважно, України, Росії та США), але й спільні характеристики.

Ключові слова: масова геополітична свідомість, молодь, Україна, Росія, конфлікт.

Постановка проблеми. Геополітична свідомість виступає формою відображення подій та явищ "політичного світу" крізь призму "географічного світу" шляхом отождолення певного географічного простору з політикою, яка там здійснюється. Зрозуміло, що для політичної психології інтерес становить феномен саме масової геополітичної свідомості (МГПС), тобто рівень побутового, неелітарного, нефахового відображення геополітичних явищ [2].

Гострий політичний україно-російський конфлікт 2014 року не міг не вплинути на МГПС громадян обох країн. Цілком закономірним було те, що дані соціопитувань, проведених у цей період у Росії та Україні, відображали зростання антипатії до Іншої сторони [3; 4]. Але практично всі ці дослідження мали соціологічний характер і фіксували переважно емоційне ставлення до геополітичних акторів (до того ж кількість останніх, як правило, була невеликою). Враховуючи це, а також відсутність суто психологічних досліджень у даному напрямку, нами було здійснено емпіричне дослідження, **метою** якого виступало виявлення крос-культурної специфіки масової геополітичної свідомості молоді України та Росії на фоні міждержавного конфлікту.

Методика та процедура дослідження. Нами була обрана крос-культурна етіс-схема, що передбачала дослідження двох груп. Першу (вітчизняну) склали 110 студентів психолого-педагогічного та технологічного факультетів Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (середній вік – 20 років), які досліджувались у жовтні 2014 р. Другу (російську) групу, котра опитувалась у листопаді 2014 р., утворили 60 студентів ряду ВНЗ м. Санкт-Петербург (середній вік – 22 роки)¹.

Обом групам пропонувалися авторський варіант семантичного диференціалу (СД) та анкета з питаннями на актуалізацію геополітичних уявлень і прогнозування: "Чи погоджуєтесь Ви з тим, що у політичному плані Україна фактично поділяється на дві частини – Західну та Східну Україну?", "Яка, на Вашу думку, вірогідність того, що Україна зможе повернути собі Крим у майбутньому?", "Яка, на Вашу думку, вірогідність того, що між Україною та Росією може розпочатися війна?", "Яка, на Вашу думку, вірогідність того, що Україна у майбутньому втратить Донбас (Донецьку та Луганську області)?" (на останні три запитання пропонувалося дати відповідь у відсотках – 0%, 10%, 20% і далі до 100%).

Статистична обробка передбачала факторний аналіз даних СД (за процедурою Varimax). Визначення статистичної вірогідності відмінностей здійснювалося за процедурами U-критерія Манна-Уїтні та t-критерія Ст'юдента.

Отримані результати та їхній аналіз. Найбільш виразно крос-культурні відмінності в оцінках СД стосувались образів України та її західного регіону – вони були за абсолютно всіма складовими, при цьому статистична вірогідність відмінностей у переважній більшості випадків сягала 0,001. Цілком зрозуміло, що сутність цих відмінностей полягала в тому, що російські студенти давали негативніші (або менш позитивні) оцінки.

Також доволі поширеними такі відмінності були в оцінках Східної України, Франції, США, Росії, Канади та Німеччини. Статистична вірогідність багатьох відмінностей тут сягала максимального рівня (0,001) і проявлялась у тому, що росіяни давали негативніші оцінки – країнам Заходу і позитивніші (або менш критичні) оцінки Росії та Східній Україні. Винятком із цієї тенденції було декілька відмінностей в оцінках останнього регіону: росіяни більше від українців оцінювали слабкість його економіки та бідність і менше – ступінь своєї симпатії до нього і побажання у процвітанні (!). Вірогідно, що, незважаючи на сприймання Сходу України як "ідеологічно спорідненої" території, остання все рівно вважається частиною іншої держави.

¹ Автор висловлює глибоку подяку О.Г. Конфісахору (СПбДУ) за допомогу в організації дослідження.

Менш вираженими були відмінності в оцінках країн східної цивілізації (Японія, Китай), а також щодо Великої Британії. Ситуація з першими країнами є зрозумілою, адже вони, загалом, "випадають" із загальних конфліктних моделей "Росія–Україна" та "Росія–Захід". Цікавою є наявність у цьому переліку "Туманного Альбіону" – однієї з ключових країн Заходу, котра зайняла антиросійську позицію у конфлікті. Можливо, це пояснюється тим, що за даними іншого дослідження її образ базувався більше на культурологічних стереотипах (монархія, королева), які виявилися доволі стійкими в умовах змін соціально-політичної ситуації.

Загалом, найчастіше статистично вірогідні відмінності в оцінках образів країн зустрічалися за критеріями демократичності та агресивності-миролюбності політики. Враховуючи політико-ідеологічну "наповненість" їхньої семантики, це можна вважати природним. Найменше відмінностей було за критеріями науково-технічної та економічної розвиненості (можливо, тому, що уявлення про них базуються на політично "незалежних" стереотипах).

У таблицях 1-2 наведено результати факторного аналізу даних СД, який дозволив виявити структуру й типи геополітичних образів країн та регіонів у МГПС вітчизняної та російської молоді¹.

Таблиця 1

**Геополітичні образи країн та регіонів за даними факторного аналізу
(жовтень 2014 р., Чернігів)**

США	Росія	Німеччина
3 фактори (34% сумарної дисперсії):	4 фактори (48% сумарної дисперсії):	3 фактори (37% сумарної дисперсії):
F1: "Сильна розвинена держава". F2: "Країна, що викликає атракцію". F3: "Впорядкована демократія".	F1: "Антипатія до держави, що не схожа на Україну". F2: "Самобутня невпорядкована країна". F3: "Погана влада та політика". F4: "Економічно нерозвинена країна".	F1: "Ефективна влада та економічний розвиток". F2: "Країна, що викликає атракцію". F3: "Справедлива влада і політика".
Україна	Велика Британія	Китай
4 фактори (54% сумарної дисперсії):	4 фактори (52% сумарної дисперсії):	4 фактори (47% сумарної дисперсії):
F1: "Погана політика та влада". F2: "Згуртована самобутня країна". F3: "Слабка та нерозвинена держава". F4: "Країна, що викликає атракцію".	F1: "Ефективна влада і політика". F2: "Країна, що викликає атракцію". F3: "Науково розвинена сильна країна". F4: "Добра політика".	F1: "Впорядкована згуртована держава". F2: "Економічно розвинена та сильна держава, не схожа на Україну". F3: "Країна, що викликає атракцію". F4: "Справедлива влада та політика".
Франція	Японія	Канада
3 фактори (52% сумарної дисперсії):	3 фактори (50% сумарної дисперсії):	3 фактори (56% сумарної дисперсії):
F1: "Згуртована країна з доброю політикою та владою". F2: "Атракція до висококультурної країни". F3: "Відкрита, економічно розвинена та впливова держава".	F1: "Впорядкована держава з ефективною владою". F2: "Країна, що викликає атракцію". F3: "Справедлива влада та науково-технічний прогрес".	F1: "Добра влада і політика". F2: "Високорозвинена сильна держава". F3: "Не схожа на Україну країна, що викликає атракцію".
Західна Україна	Східна Україна	
3 фактори (65% сумарної дисперсії):	3 фактори (61% сумарної дисперсії):	
F1: "Заможний, але економічно нерозвинений регіон". F2: "Корумпований регіон з доброю політикою та владою". F3: "Атракція до красивого регіону".	F1: "Погана влада та політика". F2: "Красивий, але малокультурний регіон, що викликає атракцію". F3: "Економічно проблемний регіон".	

¹ Аналізувалися лише основні фактори, із внеском до сумарної дисперсії не менше 9-10%.

**Геополітичні образи країн та регіонів за даними факторного аналізу
(листопад 2014 р., Санкт-Петербург)**

США 6 факторів (65% сумарної дисперсії):	Росія 5 факторів (56% сумарної дисперсії):	Німеччина 4 фактори (54% сумарної дисперсії):
F1: "Ефективна влада та порядок". F2: "Антипатична, але цікава країна". F3: "Агресивна та сильна держава". F4: "Відкрита та багата країна". F5: "Держава з амбівалентною політикою, не схожа на Україну". F6: "Малокультурна країна".	F1: "Суперечлива держава". F2: "Сильна багата країна". F3: "Країна, що викликає атракцію". F4: "Самобутня висококультурна країна". F5: "Погана політика".	F1: "Впорядкована, економічно розвинена країна з ефективною владою". F2: "Країна, що викликає атракцію". F3: "Політика та культура, не схожі на Україну". F4: "Самобутня та науково-технічно розвинена країна".
Україна 4 фактори (54% сумарної дисперсії):	Велика Британія 4 фактори (52% сумарної дисперсії):	Китай 4 фактори (52% сумарної дисперсії):
F1: "Малокультурна, бідна країна, що викликає амбівалентне ставлення". F2: "Незгуртована держава з поганою політикою". F3: "Погана влада". F4: "Нерозвинена, слабка та нестабільна країна".	F1: "Ефективна влада та порядок в економічно розвиненій державі". F2: "Висококультурна країна, що викликає атракцію". F3: "Справедлива політика у згуртованій країні". F4: "Самобутня розвинена країна".	F1: "Впорядкована, економічно розвинена та згуртована країна". F2: "Країна, що викликає атракцію". F3: "Держава з амбівалентною політикою". F4: "Самобутня сильна країна".
Франція 2 фактори (26% сумарної дисперсії):	Японія 4 фактори (54% сумарної дисперсії):	Канада 3 фактори (46% сумарної дисперсії):
F1: "Впорядкована країна з ефективною владою". F2: "Країна, що викликає атракцію".	F1: "Країна, що викликає атракцію". F2: "Згуртована, впорядкована та висококультурна країна". F3: "Впливова держава, що дбає про власні інтереси". F4: "Багата країна науково-технічного прогресу".	F1: "Держава з доброю політикою, що викликає атракцію". F2: "Впорядкована економічно розвинена країна з ефективною владою". F3: "Слабка держава, що дбає про свої інтереси".
Західна Україна 3 фактори (56% сумарної дисперсії):	Східна Україна 3 фактори (66% сумарної дисперсії):	
F1: "Погана влада і політика у криміналізованому регіоні". F2: "Красивий регіон, що викликає амбівалентне ставлення". F3: "Економічно проблемний регіон".	F1: "Регіон з поганою владою та політикою". F2: "Красивий та релігійний регіон, що викликає атракцію". F3: "Економічно проблемний регіон".	

Порівнюючи геополітичні образи **США**, можна одразу помітити дві основні відмінності. Перша є суто кількісною – у МГПС росіян було вдвічі більше "американських образів", ніж у вітчизняних студентів. Друга (змістовна) полягає в тому, що, на відміну від української молоді (яка мала позитивні уявлення про дану країну), серед росіян домінували амбівалентні та негативні образи (хоча, що цікаво, перший, найзначущіший образ, виявився позитивним). Спільною рисою образів в обох групах була політизованість більшості з них.

Цілком природною та очікуваною є перевага позитивних образів **Росії** серед росіян (на відміну від домінування негативу серед українців). Поряд із тим опитані російські студенти, загалом, не були схильні ідеалізувати свою країну, адже перший (найзначущіший) фактор-образ мав амбівалентний зміст, а останній – негативний. В обох групах мали місце схожі образи, що підкреслювали самобутність країни та критичне ставлення до політики російської влади.

Перші два образи **Німеччини** в обох групах досліджуваних виявилися схожими, що вказує на певну стереотипізацію та ідеалізацію даної країни у МГПС молоді України та Росії.

Цікавим є той факт, що, навіть в умовах гострого військово-політичного конфлікту, половина основних образів **України** в МГПС вітчизняної та російської молоді була схожою (підкреслення "погані

політики/влади" та "слабкості/нерозвиненості"). Поряд із тим у росіян Україна критично сприймалася не лише як держава (у політико-економічному плані), але й як країна (у культурологічному вимірі).

Той факт, що більшість образів **Великої Британії** в обох групах сутнісно були схожими, вказує на стереотипізацію та певну ідеалізацію даної країни у МГПС росіян та українців (як і у випадку з Німеччиною).

Порівнюючи російські та українські образи **Китаю**, можна помітити схожість половини з них, зокрема першого. Отже, як і стосовно окремих країн Заходу, спостерігаємо дію механізмів стереотипізації та, частково, ідеалізації. Цікавим є те, що політика союзна для Росії Китаю оцінювалася російськими студентами амбівалентно (у той час як вітчизняний образ політики Піднебесної був позитивним).

Виявлені в обох групах основні геополітичні образи **Франції** загалом були схожими, що знову ж таки дає підстави згадати механізми стереотипізації та ідеалізації.

Три з п'яти російських образів **Японії** сутнісно були схожими з уявленнями вітчизняної молоді, що можна вважати закономірним (як і у випадку з країнами Західної Європи). Цікаво, що перший фактор-образ росіян мав емоційно-мотиваційний характер, і це дозволяє припустити збереження "моди на Японію" у російському суспільстві (яка почалася ще у 1990-х рр.).

Росіяни, як і їхні українські однолітки, дещо ідеалізували **Канаду**. Але, на відміну від уявлень про інші країни Заходу, крос-культурні відмінності тут виявилися помітнішими. По-перше, росіяни сприймали Канаду як слабку державу (адже вона, за даними асоціативного тесту, "залежить від США"), а українці – навпаки. По-друге (що цікаво), перший фактор-образ у росіян мав "емоційно-політичний" характер, що саме по собі зустрічається рідко. Теоретично, це було логічно очікувати від вітчизняних студентів. Можливо, такий "ефект ореолу" став наслідком якихось ситуативних або особистісних чинників.

На питання про політичний розкол України за принципом "Західна–Східна" позитивну відповідь дали 66% вітчизняних студентів та 88% російських (статистично вірогідна відмінність при $p=0,001$). Такий результат можна вважати очікуваним, адже він повністю відповідає поширеній у Росії (на момент дослідження) біполярній картині світу "Захід – Анти-Захід".

Отже, стосовно **Західної України** серед росіян мали місце негативні соціально-політичні (в українських студентів – переважно позитивні) та економічні (в українців – амбівалентні) уявлення, що можна вважати природним. Поряд із тим в обох групах підкреслювалася краса регіону, яка пов'язувалася з емоційним ставленням до нього. Цікаво, що таке ставлення серед росіян мало амбівалентний характер – Західна Україна їм, загалом, не подобалася (в силу політичних причин), але вони часто бажали їй процвітання.

Цікаво, що фактори-образи **Східної України** в обох групах майже співпадали. Вірогідно, це обумовлено як соціально-політичними чинниками (розумінням того, що військові дії – наслідок поганої політики та причина розвалу економіки), так і культурними (для українців – це частина власної країни, а для росіян – територія, де проживають "наші", тобто російськомовні, православні люди).

Отже, крос-культурна специфіка тут найбільшою мірою проявлялася в образах США та Росії, тобто своєрідних "геополітичних полюсів". Також певні відмінності були щодо України, її західної частини та Канади. А ось уявлення про країни Західної Європи та класичного Сходу були більш стереотипізованими та ідеалізованими (а можливо, і міфологізованими). В умовах гострого конфлікту закономірним було те, що перші (найзначніші) фактори-образи Росії (у МГПС українців) та України (у росіян) мали емоційно-мотиваційний зміст. Поряд із тим порівняння даних обох груп не виявило помітного прояву механізму "дзеркального відображення" (як і за даними асоціативного тесту). Вірогідно, це пов'язане з тим, що обидві конфліктуючі країни мають серйозні внутрішні політико-економічні проблеми, усвідомленню яких не може заважати навіть сильний пропагандистський "патріотичний" вплив. Винятком стали "дзеркальні" оцінки агресивності-миролюбності політики своєї та іншої країни. Отримані фактори також підтверджують дію таких механізмів МГПС, як аутгрупова дискримінація, інгруповий та аутгруповий фаворитизм. При цьому прояв другого механізму помітніший у російських студентів, а третього – у вітчизняної молоді.

Факторизація середньогрупових оцінок (по всіх країнах) дозволила визначити конструкти соціальної категоризації геополітичних акторів в обох групах та реконструювати геополітичні картини світу представників обох країн. Зокрема виявилось, що у МГПС як вітчизняних, так і російських студентів мають місце два основних фактори-конструкти сприймання та оцінки геополітичних акторів: **"Політико-економічне благополуччя/розвиток країни"** та **"Емоційне ставлення до держави, пов'язане з її миролюбністю"**. На рисунках 1-2 наведено схематичні зображення "геополітичних ментальних карт" світу в системі вказаних конструктів.

Отже, в українській геополітичній картині світу виокремлюється ідеалізована група "благополучного Заходу" (країни Західної Європи, Канада та Японія), до якої наближаються дві супердержави (США та Китай). На значному віддаленні від усіх цих країн розташована "суперагресор" Росія та "миролюбна", але "малорозвинена" Україна.

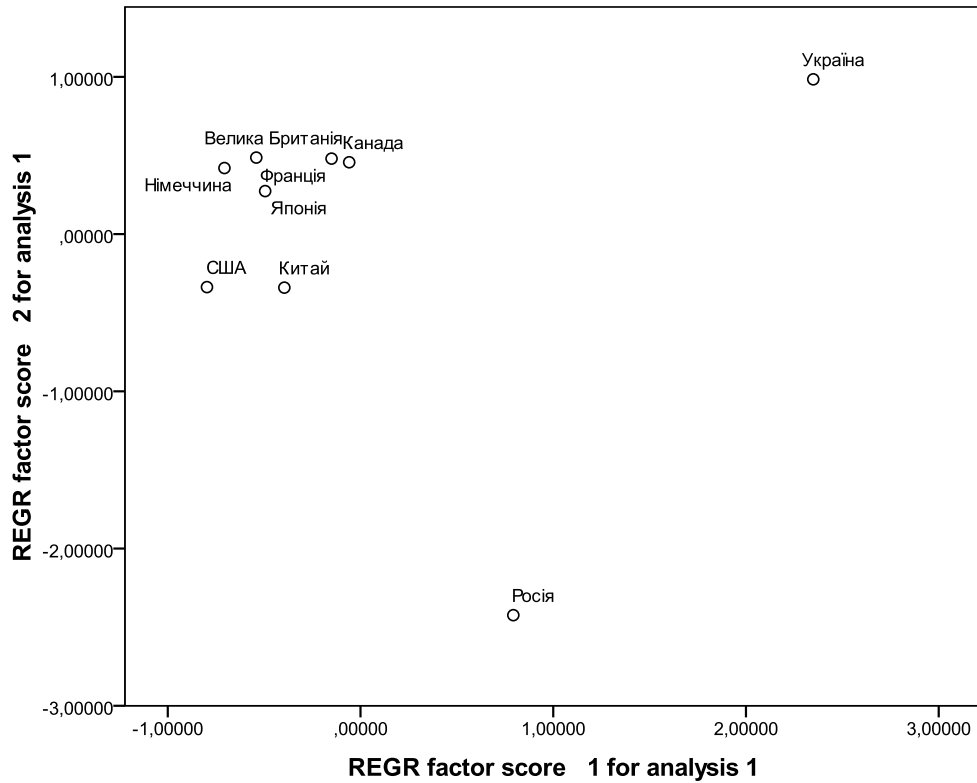

Рис. 1. Групування країн за 1-м ("Економічна і політична розвиненість країни") та 2-м ("Емоційне ставлення до держави, пов'язане з її миролюбністю") конструктами (Чернігів)

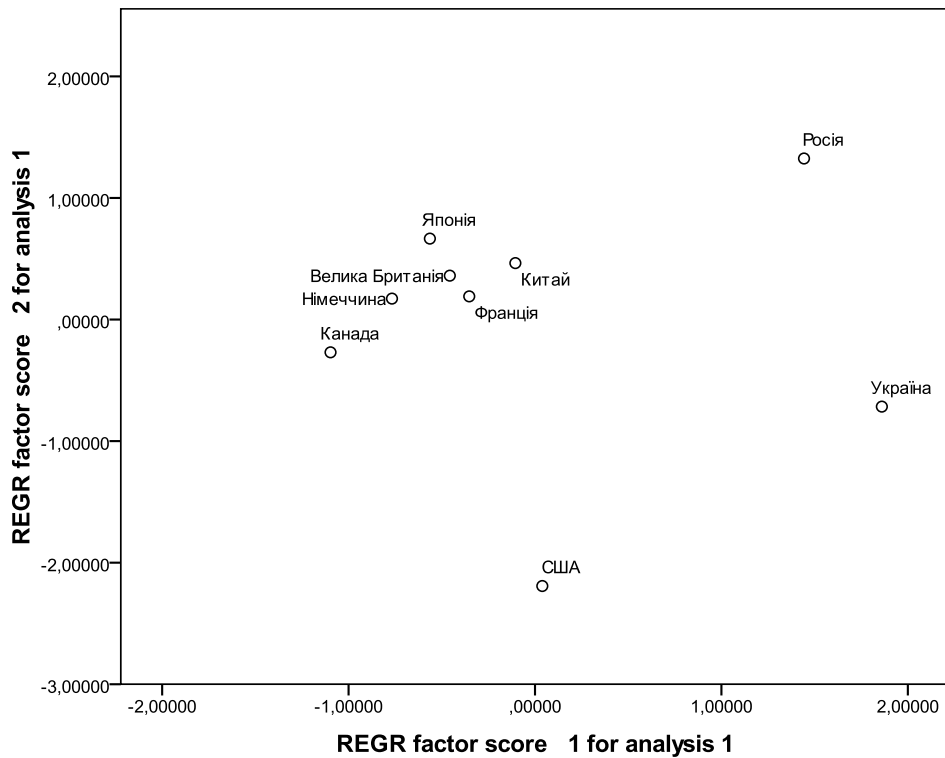

Рис. 2. Групування країн за 1-м ("Політико-економічне благополуччя країни") та 2-м ("Емоційне ставлення до держави, пов'язане з її миролюбністю") конструктами (Санкт-Петербург)

Отже, екстремальність соціально-політичного "фону" дослідження, фрустрація потреб у безпеці, призвели до своєрідної поляризації образів держав. Тут стали чітко вимальовуватися два типи світів – Добрий (джерело Безпеки, Добробуту, Розвитку) та Поганий (Небезпека, Агресія), при цьому власна країна знаходилась осторонь від обох. Останнє, з нашого погляду, є наслідком прояву механізму негативної ідентифікації – рефлексія щодо власної країни базується на усвідомленні того, що вона є не такою "розвиненою" та "благополучною", як референтні країни Заходу, але й не такою "ворожою", як антиреферентна Росія.

У картині світу росіян також маємо групу країн Заходу (крім США) та класичного Сходу, яку умовно можна визначити як "благополучні" у політико-економічному плані та відносно "миролюбні і симпатичні". Окремо від неї розташовані "агресивні та відносно благополучні" США, "відносно агресивна та неблагополучна" Україна, а також "миролюбна, але неблагополучна" Росія. Отже, російська ментальна карта світу відрізняється від вітчизняної, передусім, сприйманням саме цих трьох країн. Спільним між ними було те, що власні країни опитаних займали приблизно однакові позиції, а інші країни "далекого зарубіжжя" (крім США) сприймалися відносно позитивно.

Насамкінець торкнемося відповідей на питання прогностичного характеру. Практично всі російські студенти сумнівно оцінили перспективи повернення Україною Криму у майбутньому – діапазон усіх відповідей коливався від 0% до 40%. При цьому, перший варіант ("ніколи") обрали 50% опитаних. Середньогруповий прогностичний показник російської групи дорівнював 10% проти 37% в українських студентів (статистично вірогідна відмінність при $p=0,001$). Це, з нашої точки зору, є цілком природним, враховуючи зусилля офіційної пропаганди, а також поширені в історичній пам'яті (свідомості) росіян уявлення про належність даної території. Перевагу "песимістів" серед вітчизняних студентів (65% опитаних, оцінки яких коливалися від 0% до 40%), на наш погляд, можна пояснити усвідомленням того, що у світі ніхто так і не став (і навряд чи стане) реально допомагати Україні у поверненні Криму, а сама вона навряд чи зможе це зробити власними силами (адже є "нерозвиненою" та "слабкою").

Суттєві відмінності мали місце й стосовно прогнозування війни між обома країнами. Середній прогностичний показник російської вибірки дорівнював 29% проти 64% серед українців (статистично вірогідна відмінність при $p=0,001$). Такий результат є закономірним, адже, за даними соціологічних опитувань, більшість росіян розглядає військово-політичний конфлікт на Донбасі як внутрішній, до якого Росія не має жодного відношення [1]. Цікаво, що, з одного боку, кількість "оптимістів" серед росіян (прогнози від 0% до 40%) значно перевищувала кількість "песимістів" (від 60% до 100%) – 75% проти 15%. Але з іншого боку, кількість тих, хто обирає "нульову" вірогідність такого сценарію, була невеликою – 18%. Кількість "песимістів" серед українських студентів склала 60%, а "оптимістів" – всього 24%. При цьому кількість тих, хто обирає 100%-й прогноз, була 17% (частина опитаних в анкетах робила приписи типу "така війна вже йде", маючи на увазі військовий конфлікт на Донбасі).

Більшість (47%) російських студентів високо оцінила вірогідність втрати Україною Донбасу (від 60% до 100%), у той час як маловірогідними такі події вважали 33%. Загалом середній прогностичний показник російської групи дорівнював 55% проти 39% серед українців (статистично вірогідна відмінність при $p=0,001$). Причину цього, з нашого погляду, знову ж таки слід шукати в особливостях сприймання росіянами подій на Донбасі. Як свідчать дані соціологів, більшість погоджується з пропагандистською тезою про те, що київська влада на сході України воює лише з "народом Донбасу" [1]. Зазначимо, що хоча в українській групі "оптимісти" переважали над "песимістами" (перших загалом було 59%, а других – 24%), опитаних, які повністю відкидали можливість втрати Донбасу, було не так вже й багато (14%).

Висновки. Крос-культурні відмінності МГПС вітчизняної та російської молоді проявились, головним чином, стосовно їхніх країн, а також США. Є всі підстави припустити поширення у вітчизняній суспільній думці феномена "антиросійськості". У свою чергу, антиукраїнські установки росіян проявляються на фоні на більш значущих антиамериканських установок. Сприймання та оцінка інших країн Заходу та Сходу базується, в основному, на схожих стереотипованих та дещо ідеалізованих уявленнях.

На фоні подій 2014 року мав місце обмежений прояв механізму "дзеркального відображення", який стосувався лише сприймання агресивності–миролюбності держав. Поряд із тим доволі вираженою була дія механізму аутгрупової дискримінації. Також мали місце прояви механізмів стереотипізації, ідеалізації, міфологізації, атракції, "позитивної" та "негативної" антиципації, інгрупового та аутгрупового фаворитизму, негативної ідентифікації.

З нашого погляду, можна виокремити два основні напрямки подальших досліджень. Перший ("лонгитюдний") – стосується виявлення динаміки МГПС молоді обох країн. Другий ("крос-культурний") напрямок передбачає розширення культурно-географічного контексту дослідження, зокрема визначення особливостей геополітичних уявлень молоді з країн, побічно втягнутих у конфлікт 2014 р. (ЄС, США тощо).

Використані джерела

1. Военный конфликт на востоке Украины: пресс-выпуск Левада-Центра (27.11.2014). [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.levada.ru/27-11-2014/voennyyi-konflikt-na-vostoke-ukrainy>
2. Дроздов О.Ю. Концептуальні засади психології масової геополітичної свідомості: нарис політико-психологічної концепції феномена // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – 2014. – Вип. 121. Том 1. – С.114-127.
3. Отношение россиян к другим странам: пресс-выпуск Левада-Центра (08.12.2014). [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.levada.ru/08-12-2014/otnoshenie-rossiyan-k-drugim-stranam>
4. Суспільно-політична ситуація в Україні напередодні президентських виборів. Травень 2014: інформаційний бюлетень / за ред. М.М. Слюсаревського; упоряд. Л.П. Черниш. – К., 2014. – 66 с.

Drozdov O.Yu.

**THE PECULIARITIES OF THE UKRAINIAN
AND RUSSIAN YOUTH'S MASS GEOPOLITICAL CONSCIOUSNESS AGAINST
THE BACKGROUND OF CONFLICT OF 2014**

Cross-cultural specificity of domestic and Russian youth's mass geopolitical consciousness (MGPC) after the beginning of an acute interstate conflict in 2014 is considered. The data of empirical studies that reflect the specificity of mass geopolitical images, representations and predictions regarding Ukraine, Russia and some other countries are presented. It is shown that cross-cultural specificity of domestic and Russian youth's MGPC is expressed mainly concerning their countries and the United States. There is every reason to assume the distribution of "anti-Russianness" phenomenon in domestic public opinion. In turn, the Russian anti-Ukrainian sets are existing against the background of more significant anti-American sets. At the same time MGPC of youth people from both countries has some common characteristics. In particular, the perception and evaluation of other Western (except the USA) and Eastern countries is based mainly on similar stereotyped and a little idealized representations. In both groups two major factors-constructs of perception and assessment of geopolitical actors have been revealed. They are "Political and economic welfare/ development of the country" and "Emotional attitude towards the state connected with its peaceableness." Against the background of the events in 2014 there was a restricted expression of "mirror reflection" mechanism, which concerned only the perception of states' peaceableness-aggressiveness. At the same time working of outgroup discrimination mechanism was quite distinct. There were also displays of mechanisms of stereotyping, idealization, mythologizing, attraction, "positive" and "negative" anticipation, ingroup and outgroup favoritism, negative identification.

Key words: mass geopolitical consciousness (MGPC), youth, Ukraine, Russia, conflict.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2015 року